

Опозиційний рух в Україні в 60 – 80 роки ХХ століття

Запитання для контролю

- Які існували течії в дисидентському русі?
- Дайте характеристику основним формам діяльності опозиції.
- Назвіть основні видання та твори дисидентів.
- Якими методами боролася держава з дисидентами?
- Охарактеризуйте діяльність Української Гельсінської Спілки, її склад, програмні цілі?
- Що таке релігійне дисиденство?
- Що сприяло придушенню дисидентського руху на початку 80-х років?
- Яке значення діяльності українських дисидентів?

Причини розгортання дисидентського руху в Україні

- Дисидент – (від латинського слова *dissidere* – не погоджуватися) – особи, які не погоджувалися, активно виступали, висловлювали іншу думку стосовно суспільних проблем.
- Тоталітарний характер радянської системи.
- Антикомуністичні виступи у країнах Східної Європи

Новий етап опозиційного руху

- У 1963 – 1965 роках радянським керівництвом були проведені **таємні** арешти десятків дисидентів. Але це не зломало борців за демократію.
- Початок новому етапу опозиційного руху поклала подія 4 вересня 1965 року. В цей день була здійснена перша акція **політичного протесту** в СРСР післясталінського часу. Відбулося це під час показу фільма С.Параджанова “Тіні забутих предків” у київському кінотеатрі “Україна”. І.Дзюба, С.Стус, В. Чорновіл, Ю.Бадзьо виступили перед глядачами з повідомленням, що в Україні почалися арешти опозиції. Виник стихійний мітинг, 140 глядачів підписалися під листом опозиції. Мітинг був розігнаний працівниками КДБ.

Реакція керівництва УРСР

- І.Дзюбу звільнили з роботи у видавництві “Молодь” і з аспірантури Київського педінституту.
- В.Чорновола увільнили з газети “Молода гвардія”.
- В.Стуса відраховали з Інституту літератури АН УРСР, де він був аспірантом

Форми боротьби дисидентів

- Дисиденти використовували в боротьбі за демократизацію радянської системи, суверенітету республік СРСР **винятково мирні форми боротьби.**
- Форми боротьби дисидентів:
  - розповсюдження книг, брошур, статей, написаних дисидентами;
  - створення гуртків, груп, організацій;
  - проведення мітингів, демонстрацій;
  - написання листів – протестів (колективних та індивідуальних) на адресу влади.

Течії дисидентського руху

- Національно – визвольна
- Правозахисна
- Релігійна

Видавнича діяльність

- Були підготовлені до друку (за кордоном чи методом “самвидаву”) статті М.Брайчевського “ Приєднання чи возз’єднання” і В.Чорновола “Лихо з розуму”, “Правосуддя чи рецидиви терору?”
- У статті Брайчевського розкривалися обставини входження України до складу Росії в 1654 р. відповідно до Переяславської пакту, що у ті роки утаювалися.
- Статті Чорновола містили документальні дані про арешти 1966 року.
- Страшну правду про переслідування дисидентів, їхнього життя в таборах містили роботи В.Мороза “Репортаж із заповідника ім.Берії”, “Хроніка опору”, “серед снігів”.
- У 1970 -1971 рр. у Львові видавався (самвидавом) журнал “ Український вісник”(редактор Чорновол). У журналі містилася інформація про судові процеси над дисидентами, факти порушення прав громадян СРСР. У 1974 році випуск журналу відновився (велику роль у цьому відіграв С.Хмара).

Створення організацій

- Першою в СРСР загальною організацією, що виступала на захист прав людини була Ініціативна група захисту прав людини в СРСР, до якої входили харків'янин Г.Алтунян, киянин Л.Плющ.
- У 1976 році дисиденти України створили Українську Гельсінську групу з метою виконання рішень Гельсінської наради 36 держав Європи і Північної Америки з прав людини і дотримання принципів демократії (1975р).
- УГГ була легальною організацією, мала тісні контакти з аналогічними групами, створеними в СРСР, а також із правозахисними організаціями західних країн. До складу організації входив 41 чоловік.
- Членами Української Гельсінської спілки входили: М.Руденко (голова), О.Бердник, П.Григоренко, О.Тихий, Л.Лук'яненко, І.Кандиба, М. Миронович, О.Мишко.

Напря́м діяльності УГС

- У декларації Української Гельсінської спілки зазначалась необхідність:
  - Сприяти ознайомленню широких кіл української громадськості з Декларацією прав людини;
  - Сприяти виконанню статей Прикінцевого Акту з питань безпеки і співпраці в Європі;
  - Домогтися, щоб на всіх міжнародних нарадах, де мають обговорюватися підсумки виконання Гельсінських угод, Україна як суверенна держава була представлена окремою делегацією;
  - З метою вільного обміну інформацією та ідеями домогтися акредитування в Україні представників зарубіжної преси;
  - Розповсюджували інформацію про незаконні арешти, положення в'язнів у в'язницях, таборах, засланні.

У декларації проголошувалося, що в своїй роботі Спілка керується не політичними, а лише гуманітарно – правовими мотивами і свою головну мету вбачає в ознайомленні світового співтовариства з порушенням прав людини в Україні.

Організація мітингів, демонстрацій

- Це була активна форма діяльності, яку влада вважала найбільш небезпечною і багаторазово застосовувала силу для розгону масових заходів, організованих дисидентами.
- 22 травня щорічно дисиденти організовували мітинг біля пам'ятника Т.Г.Шевченкові в Києві в пам'ять про перепоховання тіла Кобзаря в 1861 році.

Заходи радянського керівництва на боротьбу з дисиденством

- У 1967 р. в структурі КДБ створюється спеціальне “п'яте управління”, на яке було покладено обов'язки по боротьбі з “ідеологічними диверсіями”, а по суті, з інакомисленням.
- У 1971 році ЦК КПРС прийняв дві постанови, націлені на розгром опозиції. Особлива увага в постановах була приділена ліквідації “самвидаву” і припинення ввозу “тамвидаву” до СРСР.
- У 1972-1973 рр. прокотилася хвиля арештів дисидентів. У ці роки заарештували І.Світличного, В.Стуса, Є.Сверстюка, В.Чорновола, Н.Світличну, І.Калинець, С.Параджанова, І.Дзюбу та інших. Вони вважалися особливо небезпечними злочинцями.
- У 1977 – 1978 рр. були заарештовані члени УГС – М.Руденко, О.Тихий, М.Маринович, М.Матусевич. Емігрували з СРСР П.Григоренко, Н.Світлична, Н.Строката.
- Ланцюг арештів продовжується аж до початку перебудовчих процесів середини 80-х років. У таборах загинули В.Стус, В.Марченко, О.тихий, Ю.Литвин.

Заходи радянського керівництва на боротьбу з дисиденством

- Крім тюремно – табірних закладів, на захист тоталітарного режиму була кинута каральна медицина..
- Найбільш небезпечних для радянської системи дисидентів ув'язнювали в психіатричних лікарнях спеціального типу. Серед цих лікарень виділялася Дніпропетровська, яку було перетворено на справжню психіатричну в'язницю особливо жорстокого режиму.
- Жертвами тюремно – психічного терору стали П.Григоренко, Л.Плющ, М.Плахотнюк, З.Красівський, В.Рубан, Й.Тереля, М.Ковтуненко та інші відомі дисиденти.
- Але основний контингент спецлікарень становили маловідомі жертви режиму – релігійні дисиденти

Релігійне дисиденство

- Причини виникнення цієї течії дисиденства – заборона автокефальної та греко – католицької церков, шалена антирелігійна кампанія кінця 50 – 60 – х років.
- Греко – католицька церква діяла в західних областях України в підпільних (катакомбних) умовах.
- Значна частина населення таємно відправляла релігійні обряди.
- Одним з активних борців за легалізацію греко – католицької церкви в Україні був Йосип Тереля.

Причини поразки дисидентів

- Відсутність у дисидентів чіткої політичної програми.
- Бракувало належної організованості.
- Адміністративний тиск, репресії ідеологічної та каральної державної машини.

Значення дисидентського руху.

- Дисиденти сприяли формуванню суспільної свідомості, заснованої на демократичних цінностях.
- Боротьба дисидентів прискорила кризу радянської системи.
- Дисиденти зберегли традиції національно – визвольної боротьби українського народу, поставили за мету вихід України зі складу СРСР

Опозиційний рух в Україні відродився досить швидко: у 1988 р. українські дисиденти створили Український Гельсінський Союз, який продовжив боротьбу за демократію і суверенітет.